

den. De opera heeft dit bij uitstek begrepen. Je gaat er met een strikje om je hals en gezalfd met het vertrouwde parfum heen. Je weet wat er zal gebeuren, en je bereidt je voor op de beroemde basstem of de ouder wordende diva die de aria zal inzetten waarbij er tranen worden verwacht. Dat mag, want de opera is slechts opera, maar ook ten volle opera, zoals het zware rode gordijn je duidelijk maakt. De voorhang scheurt hier niet, maar wordt keurig bediend door machinisten die ze net op tijd weer laten zakken zodat je in de foyer aan een glas champagne kunt gaan nippen.

De opera is de kunst van de emotionele overvloed omdat hij bij uitstek kunstmatig is. Kunst van de maat, of preciezer: kunst van de bewuste inperking. De ware gevoelens, die ons allemaal beroeren, worden vergroot ten tonele gevoerd. Meteen wordt echter duidelijk gesteld dat het toneel niet verward zal worden met het dagelijkse leven. Is er wel iemand die zich niet kan herkennen in Carmens 'L'amour est enfant de Bohême, et n'a jamais connu de loi'? Dit neemt niet weg dat je nadien naar je door de feiten geregeld liefdesleven teruggaat. Het rode fluweel van het gordijn is in de opera wel degelijk een doek dat valt. Het scheidt twee werelden, met al het geruststellende vanden. De op de scène geplengde tranen verwekken wel andere tranen in de zaal, maar er is geen fusie tussen beide, en zelfs op het moment van de wederzijdse fascinatie fungeert de orkestbak als barrière. De dirigeerstok herinnert eraan dat het om een libretto en een partituur gaat.

In het bijzonder in het christendom, waar het geloof in het absolute verbonden wordt met het levensverhaal van een particuliere mens, is de religieuze muziek bij uitstek de Passie.

De afstand die in de opera structureel wordt ingebouwd, vraagt in het geval van de religieuze muziek om zorgvuldige bewaking. Wil zij uitdrukking zijn van een actuele religieuze betrokkenheid, dan mag deze muziek niet functioneren volgens het model van de opera. Tenzij je religie opvat als een uitlaatklep, als een scène, moet religieuze muziek enerzijds iets vertolken van de aanwezigheid van de mysterieuze oergrond van het bestaan, een aanwezigheid die ook na het uitsterven van de laatste noot blijft. Religieuze muziek grijpt de mens direct aan zonder dat zij nood heeft aan de kunstmatige beveiliging door het toneel. Daardoor geeft zij ruimte aan de vrije loop van de emotie. In het bijzonder in het christendom, waar het geloof in het absolute verbonden wordt met het levensverhaal van een particuliere mens, is de religieuze muziek bij uitstek de Passie. Maar, anderzijds, religieuze muziek laat die passie toch niet overlopen in het dagelijkse leven. Zij laadt het 'reële' van onze menselijke aspiraties en ambities niet op met die energie die ons vastberaden doet marcheren, want dan vergeten wij de schroom voor het goddelijke. Religieuze muziek moet een delicaat midden houden tussen de momentane roes van de opera en de verheerlijking van het menselijke, al te menselijke opus. Zij verdraagt het fluwelen gordijn niet dat een ruimte in tweeën splitst, maar zij ontspoot evenzeer wanneer zij probeert de tempelvoorhang te scheuren.

Dit maakt precies van de Passie een zo delicate vorm van religieuze muziek. Een Passie ontspoot gemakkelijk tot opera. De tekst is hier de redplank, niet in zijn momentane verbinding met de melodie, maar via de wijze waarop deze tekst ook in een andere context bij de toehoorder bekend is. De muzikale vertolking van zo'n centrale bijbeltekst als het Passieverhaal krijgt zijn religieuze betekenis van het feit dat dezelfde tekst ook in andere omstandigheden wordt gelezen, bemediteerd en tot een stuk van het eigen zelf gemaakt. Een Passie blijft geen religieuze muziek wanneer de tekst voor het publiek dat ernaar luistert, vreemd is geworden. Dit is wellicht de reden waarom het gregoriaans echte religieuze muziek is. Men kan er niet gemakkelijk een ideologische hymne van maken, en het is helemaal onmogelijk het naar de opera om te buigen. De wijze waarop de melodie aan de tekst kleeft, terwijl de tekst slechts herkenbaar is voor wie thuis is in de achterliggende leefwereld, laat er minder mis-

bruik van toe. Wanneer je het systeem door hebt, zozeer dat je er vrij verder op kunt associëren, kun je er tegelijk de veiligheid van een gedeelde religie in aanvoelen, én de mogelijkheid om er je eigen gevoelens aan toe te vertrouwen. Het liturgisch jaar, met zijn hybride mengsel van natuurcyclus en heilsgeschiedenis, maakt van die muziek de vertolking van het huis van de Vader, met zijn vele woningen. Tweemaal per jaar draagt de priester zelfs een roze kazuifel, en er klinkt: 'Gaudete', 'Laetare' - be gay. Het is de meest tolerante muziek, waar het godsvertrouwen noch tot de ideologische dwang tot conformiteit wordt omgebogen, noch tot momentane spiegeling in de zelfbevredigende emotie. Wanneer schurken het toch wagen deze muziek te perverteren, en van het gregoriaans de marsmuziek van een gesloten horde pogen te maken, word je terecht kwaad. Zoals in Torreciudad.

De oorspronkelijke versie van deze tekst verscheen in *Kohélet* (Faculteitsblad van de Theologische Faculteit Tilburg) 7 (1990) nr. 4, pp. 36-38.

Het gregoriaans is de meest tolerante muziek, waar het godsvertrouwen noch tot de ideologische dwang tot conformiteit wordt omgebogen, noch tot momentane spiegeling in de zelfbevredigende emotie.